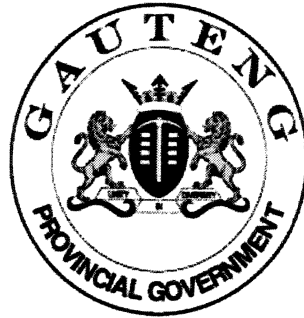

**SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN**

**OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER**

2004

**SEPEDI LELEME LA GAE
MAEMO A A PHAGAMEGO**

Lephephe La Pele

HG

109-1/1

8 pages

SEPEDI FIRST LANG HG: Paper 1

109 1 1

HG

**COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI**

KGORO YA THUTO YA GAUTENG
DITLHAHLOBO TŠA MAREMATLOU

SEPEDI LELEME LA GAE
MAEMO A A PHAGAMEGO
(Lephephe la Pele)

NAKO: diiri tše 2½

MEPUTSO: 100

DITAELO:

- Lephephe le le na le dikarolo tše THARO e lego A,B le C
- Hlokomela seo o swanetšego go se dira karolong ye nngwe le ye nngwe.
- Itswalanye le diteng tša potšišo pele o ka araba.
- Šomiša polelo ya maleba ye e hlwekilego.
- Tatelano ya dikarabo e swane le ya dipotšišo.

KAROLO YA A
TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO 1

BOPHELO BJA BATŠWANTLE BA GO PHELA KA GO TSHELA MAGORA.

Tlala ke yona e gapeletšago batšwantle go kgeregela ka nageng ya Afrika-Borwa lebaka e le gore ba humane sa go ya ka maleng ge ba le ka dikgolegong. Moofisiri wa tša boditšhabatšhaba Mmoledi Sefadi le motšeadiswantšho ba bega bjalo **ka leho le le tšwago pitšeng** go tšwa ka Musina.

Gare ga matsapa a go šiiša namana tša mmele ao batho ba Zimbabwe ba a dirišago go lwantšha leuba la tlala, ao a tšerwego ke Norman Sithole, go a bolela ke go kwa mpa mokhora. Moisa yo e sa le a tswalwa ga se nke a eba le paseporoto efela mehla le mehla o swarwa a phatša magora ka Musina. O itshepelela molaleng, ga a khukhune, maikemišetšo ke gore maphodisa a Afrika-Borwa a mo sware. "Ruri o kile wa bona motho a thabela go swarwa?" Ka wa go ja bogobe o re:" Ka seteišeneng sa maphodisa sa Musina go kaone ka gore re lala re filwe diyamaleng. Ge ke se na go tshela legora ka maleatlana aka, seo ke swanelago go se dira ke gore maphodisa a mpone mme a ntshware." Bophelo bjo bja batšwantle bja go tshela legora la Beit Bridge le ge ba bušetšwa morago gagabobona, o bo thomile dikgwedi tše nne tša go feta. O bo kgotleletše ka gore bo a mo putsa, bo mo fa diyamaleng tšeo ka Zimbabwe e lego letsaka. O rata dikgolego tša Afrika-Borwa ka gore bagolegwa ba ja magobe, dinama le ka marotho. Gape ge a reta dikgolego tša Afrika-Borwa le mare ga a metše.

"Ga ke šome, ke a ipalela. O ka se kgolwe gore ke thomile go ja bokaone seteišeneng sa maphodisa mo Musina mola ke thomago go hlehla le letšibogo la Beit Bridge." O bolela bjalo Sithole a dikaneditšwe ke batšwantle ba masometshela ba go tšwa Zimbabwe ba a golegilwego le bona. Bona ba emetše go rwalwa ba

bušetšwe morago Zimbabwe. Difahlego tša bona di apere manyami ge ba laodiša masetlapelo ao ba lebanago nao letšatši ka letšatši. Bontši bja bona ba ikemišeditše go boa gape go fihlela ba thwalwa ka mo Afrika-Borwa. Ga ba hwe matwa ka gore ba tlogetše metse le bana morago ba ba swanetšego go fepša.

Ba phegeletše go tshela mellwane gare ga kotsi ya gore ba ka lewa ke dikwena ge ba tshela noka ya Limpopo, magora a meetlwa le a mohlagase a ka ba hlaba le go ba tšhuma, ba sepela nako ye telele go phatša megola ya dikilomitara tše 250.

Dilori tše di ba rwalago ba di bitša difofane tša go leba Zimbabwe ka gore di ba fihliša ka lebelo empa ge di furalela, ba loga maano a mangwe a go boa. " Ge re fihla fela, re šetše re eja marapo a hlogo gore ge bo esa re tlo tshela bjang mollwane go boela morago." Gwa realo Mareka Segauke yo a šetšego a bušeditšwe gae ga lesomepedi empa a sa hwe matwa. Ge e le Robert Moyana yena o ngaile naga dibeke tše nne, a sepela dikilomitara tše 1200 go tloga bohlabela bja Zimbabwe go fihla Beit Bridge go tlo iteka mahlatse. E be e le la mathomo a leka go tshela mollwane, ge ba mo kola bjalo ka ntlhwa e sa tšwa moleteng. Rosemary Marase o be a mamaretše bana ba gagwe ka kgolegong ge a re anegela masetlapelo a gagwe. O re tlala e mo gapeleditše go tshela mellwane ka ge a feletšwe ke tshepho ya gore seemo ka Zimbabwe se tla loka . O boifa gore bana ba gagwe ba tla bolawa ke tlala.

Mokapotene Snyman, e lego molaodi wa tshepedišo seteišeneng sa Musina sa maphodisa o re dipersente tše 98 tša batšwantle ke bafaladi go tšwa ka Zimbabwe mola ba bangwe ba etšwa dinageng tša Afrika bjalo ka DRC le Burundi. Tšwelopele yona ga e gona, re ba bušetša moraga, ba boe. Ngwageng wa 2000 mašole a golegile bafaladi ba 20742 mola ka 2001 palo ye e theogile go ya go 19932 ka 2002 e bile 18333. Phokotšego ye ga e hlatsele gore re fenyela leuba le, tabataba ke gore re fokoditše palo ya mašole ao a katanago le go hlapetša magora. Ge re hlama mašole a mantši magoreng a mellwane re golega bafaladi ba bantši. Re kwele gore bangwe ba lewa ke dikwena ge ba leka go tshela noka ya Limpopo, kudukudu ge e tletše, fela gore ke ba bakae, aowa ga ke tsebe. Mo kgweding ya Janaware 2003 go golegilwe bafaladi ba 1381

Bagolegwa ba, ga ba romelwa gae ka potlako, ba robala dikgolegong tša bona mo ba lalago ba filwe dijo. Se ke se sengwe se se hloholetšago batho ba go swana le boSithole go tshela mellwane gore ba fele ba eja. Bangwe ba bona ba šetše ba golegilwe gantšintši mo ba šetšego ba **tlabatlabiša mašole dibete**. Na o ka ikwa bjang o binabina felo gotee, o golega motho, gosasa o boile gape, o mmušetša morago ge bo esa a boe gape. Aowa , se se **nola moko**.

Leano la go ba tima dijo e le go leka go ba gapeletša go dula dinageng tša gabobona ga le šome, ke sehlogo. O ka se bolaiše batho tlala. Ge o ka bona ba bangwe ba bona ge ba goroga mo, **o ka kgaoga pelo**. O humana ba sehlefetše melomo ka tlala, ba tekateka ka go lapišwa ke mosepelo. Ba fihla ba fokotše e le ruri. Dipalopalo tša batšwantle di golela godimo mme se se hlola mathata a bokebekwa ka mo nageng, bohudu, go thubelwa ka dintlong gape ditiro tše di atile kudu ka profenseng ya Limpopo mme se se ama maphelo a Mafrika- Borwa.

The Star. 5th Feberware 2003

- 1.1 Ke eng seo se hloholetšago batšwantle ba Zimbabwe go tshela legora la seteišene sa Musina?

(1)

- 1.2 Ke ka lebaka la eng dikoloi tšeo di bušetšago batšwantle ba Zimbabwe gae di bitšwa sefofane? (1)
- 1.3 Hlalosa mebolelwana ye MENE yeo e ntshofaditšwego go ya ka moo e šomišwago ka gona. 2x4=(8)
- 1.4 Akaretša seo se dirwago ke Robert Moyana ka seema se kgonthe ya sona e lego gore motho o swanetše go tiišetša go seo a se dirago pele a atlega. (2)
- 1.5 Tsopola lefoko leo le nago le tshwantšhanyo / papišo, le le bolegago ka go swarwa ga Robert Moyana o be o hlalose gore le ra go reng. (2)
- 1.6 Akaretša mantšu a Rosemary Marase ka seema seo se thomago ka gore: Tlala e mme o hlalose gore se amana bjang le maikutlo a gagwe. (2)
- 1.7 Ke mathata afe ao kgeregelo ya batšwantle e a tlišago
- 1.7.1 Profenseng ya Limpopo? (3)
- 1.7.2 Nageng ya Afrika- Borwa? (3)
- 1.8 Batho ba Afrika- Borwa ba na le mokgwa wa go latofatša batšwantle ka ditatofatšo tše mmalwa. Re nyetlele tše THARO fela tšeo o di tsebago (3)
- 1.9 Morago ga go bala ditema tše, ke keletšo efe yeo o ka e fago boradipolase bao ba šomišago batšwantle bjalo ka makgoba ebile ba sa ba lefe? (1)
- 1.10 Ke mathata afe a MANE ao batšwantle ba Zimbabwe ba lebanego le ona pele ba ka fihla seteišeneng sa Musina. (4)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: [30]

**KAROLO YA B
KAKARETŠO**

POTŠIŠO 2

Bala temana ye e latelago gomme o e akaretše ka temana ya methaladi ye šupa go laetša gore o tseba phapano magareng a pepetla ya R5.00 ya bofora le ya nnete.

RURI! O KA HWA O SWERE TŠHELETE KA LETSOGO.

Bontši bja batho ba nagana gore ge o swere tšhelete o nkgwete gomme o ka kgona go phela gabotse. Ga ba nagane gore ruri, o ka hwa o swere tšhelete ka seatleng. Ga go na le yo a e tshephago, ga go na motho yo a nyakago pepetla ya tšhelete ya R5.00. E thomile go hloka mohola. Gore se se thomile bjang efela seo yo mongwe le yo mongwe a se tsebago ke gore, boraditekesi, borakgwebo, barekiši ba mebileng ešita le bakgekolo ba go gola motlaodutše ga ba dumele go fiwa pepetla ya R5.00.

Go ikhutša tlhakatlhakano ye ya ka mehla , boraditekisi, barakgwebo, ba šika ka memakenete ye maatla. Ba leka pepetla ye nngwe le ye nngwe ye e fetago matsogong a bona go sepediša kgwebo ya letšatši. Pepetla ya nnete e kgomarela makenete. Mohuta wa makenete wo o šomišwago kudu ke wa disipikara tša radio. Batho ba re ke wona mokgwa wa go kgonthišiša ge e ba papetla ye ke ya nnete goba ya bofora, Maphodisa mo Soweto a ipileditše go setšhaba gore modudi yo a hwetšwago a swere pepetla ya R5.00 ya bofora, a tlišwe pele ga molao gore go thibelwe phatlalalo ya tšhelete ye ya bofora.

Baotledi ba ditekesi bona ba tloga ba amega kudu tabeng ye ya pepetla ya R5.00. Ba gapeletšega gore ba šomiše R5.00 tšeo go tshela peterole. Bothata bjo bo thoma go agelela le go feta ge beng ba dikaratšhe ba thoma go gana go tšea di R5.00 tšela. Bjale mantšu ao a tšweletšego kuranteng a gore: "Ga go yo a ka e tshephago, ga go yo a e nyakago." E tloga e le therešo. Bjale go tla bjang gore motho yo mongwe le yo mongwe a šomela go hwetša tšhelete, e re mola a e hweditše, e hloke yo a e tshephago, goba yo a e nyakego.

Ntle le mokgwa wo o šetšego o boletšwe, pepetla ya R5.00 ya bofora e tloga e fapane le ya nnete. Sebopego sa R5.00 ya bofora ke sa bopepetla ebile se nthetelego go na le sa nnete. Ka kakaretšo, tebelelego ya diswantšho ga e bonale gabotse go swana le pepetla ya nnete. Mantšu a 'UNITAS' ga a bonagale. Pepetla ya R5.00 ya bofora e llela godimo ge e lahlelwa fase.

Le ge ba bangwe ba re ga ba e tshephe ba sa e nyake, ba Reserve Bank ba eletša ka gore yo mongwe le yo mongwe yo a šomišwago R5.00 ya tšhipi o swanetše go kgopela setlankana. Ge dipepetla tša R5.00 di humanwa e le tša bofora, bona ba tla ba fa tša nnete. Seo se tla ba thuša ge go dirwa dinyakišišo tša lefelo leo dipepetla tšeo di tšwago ntshe. Mafelelong , baradia ba ba tla swarwa

City Press: 2 Feberware 2003

PALOMOKA YA KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C THUTAPOLELO

POTŠIŠO 3

Bala temana yeo e latelago ka šedi o tsebe go fetola dipotšitšo:

Maphodisa a motse wa Thabamollo a bile le kgwedi yeo e ba swareletšego medirong ya bona ntle le go kgaotša, ka ge ba be ba elwa le go hlwa mebileng ga barukhuhli. Ba wele le go tsoga e le ge ba be ba nyaka gore setšhaba sa motse wo se hlomolwe mootlwa wa go phela ka letšhogo malapeng a bona. Ruri! ge setšhaba se se ka hloka tebogo mo mošomong wa batho ba, gona aowa, lefase ga se la bomotho.

Kopanong ya kgwedi ka kgwedi ya lekgotla la maphodisa la motse wa Thabamollo, go laeditše gore batho ba e ka bago ba 616 ba šetše ba išitšwe ntloleswiswi mabapi le melato ya borukhuhli. Jo! Jo! Jo! palo ye kaakaa go tšwa motsaneng wo monnyane ka tsela ye! Ntloleswiswi ya motse wo tšatši le lengwe e tla bolela selo sa yona. Palo ya barukhuhli le ge e be e le ye kgolo, e ile ya re feledi! ka fao.

Go okeditšwe bašireletši ba motse ba go thiba letšatši. Ba šireleditše le badudi ba metse ye e lego mabapi le wo wa Thabamollo.

Lekgotla la motse wa Gauteng le kgopetše badudi ba motse wo gore ba se thekge barekiši ba mo mebileng bao ba sego ba molao. Aowi! Ge e le ba bona ba tla hwa la pitšana ka lebaka la maitapišo a bašireletši. Motse wo, bjalo ka mafelo a tša boeti, o ile wa thoma go goga batho ba mafelo a mangwe go ka tla go dula fao.

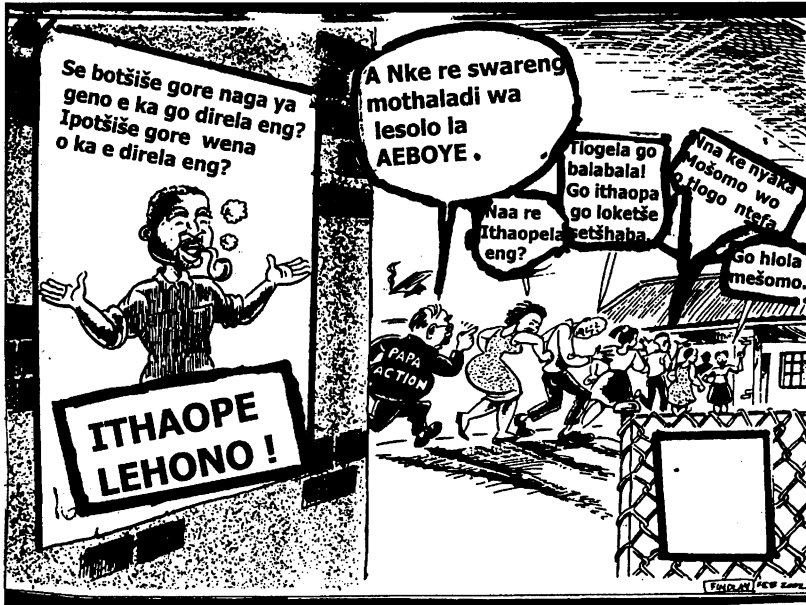
**E fetoletšwe le go nolofatšwa go tšwa go: *Southern Courier* July 16 2003.
Letl. 3.**

- 3.1 Hlaola mantšu a MARARO ao e lego **malahlelwa** o be o laetše maikutlo ao a a tšweletšago. 3x2=(6)
- 3.2 Lebantšha mafoko ao e lego dikapolelo go tšwa temaneng ye e lego ka fa godimo le mehuta ya dikapolelo ye e latelago:
- 3.2.1 Mothofatšo (1)
3.2.2 Tshwantšhanyo (1)
3.2.3 Pheteletšo (1)
- 3.3 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya ka mo e šomišitšwego mo temaneng ye o e badilego.
- 3.3.1 Ba wele le go tsoga (1)
3.3.2 Se hlomolwe mootlwa (1)
3.3.3 Go išitšwe ntloleswiswi (1)
- 3.4 Nyenyefatša mantšu a a latelago gomme o a šomiše mafokong go laetša gore o a a kwešiša
- 3.4.1 kgwedi (2)
3.4.2 metse (2)
3.4.3 molao (2)
- 3.5 Dira mafoko ka mantšu a a latelago go laetša gore a ka ba le tlhaloso ya go fapana le yeo e šomišitšwego mo temaneng.
- 3.5.1 bona (1)
3.5.2 elwa (1)

[20]

POTŠIŠO 4

Bala ditaba seswantšhong se se latelago ka šedi, o tsebe go fetola dipotšišo.

- 4.1 Mo poledišanong ya ka godimo, ngwalolla mafoko ao a laetšago medirišo yeo e latelago:
- 4.1.1 Modirišopego
 - 4.1.2 Modirišokgopelo
 - 4.1.3 Modirišokgonagalo
 - 4.1.4 Modirišotaelo
 - 4.1.5 Modirišogore
 - 4.1.6 Modirišogo 1x6=(6)
- 4.2 Ngwala medirišo ya ka godimo ka mokgwa wa kganetšo 1x6=(6)
- 4.3 Go tšwa poledišanong ya ka godimo hlaola mehuta yeo e latelago ya madiri:
- 4.3.1 Lediriši
 - 4.3.2 Ledirela
 - 4.3.3 Leitiri 1x3=(3)
- 4.4 Šomiša madiri a ka go 4.3 mafokong a go kwagala. 1x3=(3)
- 4.5 Hlaola lentšu leo le šomišitšwego bjalo ka lebotšiši go tšwa seswantšhong, o be o le šomiše lefokong go laetša gore o a le kwešiša 1x2=(2)
[20]

POTŠIŠO 5

- 5.1 Ngwalolla temana ye e latelago o tlaleletše dikgoba tše di lego gona ka maekiši ao o a filwego gore e tle e kwagale.

Pšohtlo! Perr! Hube! Swine! Tierr! le Phamo!

Bašemane bao ba ralokago kgwele ya maoto ba apere diaparo tše di hubedu di re Yo mongwe o ile go swara mmapalamoragokayena ka borokgo bja kgeiga bja re Ba bangwe ba mo tšeela kgwele ba mo re Yena a robega leoto la re Pele ambulantshe e etla ba ile ba tlema leoto la gagwe ka lešela la re

(5)

- 5.2 Lokiša mantšu ao a thaletšwego gore temana ye e tle e kwagale.

Mo sekolong sa Batlabatlile re ruta Sepedi ke Morena Ledwaba. Puku ya ka e fefola ke phefo. Tshipi e letša ke Lesiba. Gape mo sekolong go rema mehlare ka ge e omeletše. Nna ke romile ke Morena Mokoka.

(5)

- 5.3 Ngwala mantšu a Sepedi go maadingwa ao a šomišitšwego mo temaneng ye.

Sekolong sa gešo go tšhabja titšhere Mamabolo fela. Bana ba rata go fihla llata. Hlogo ya sekolo e kwate. Bašemane ba fiwa kotlo ya go kolomaka diphapoši mola banenyana ba alola mepete ya digotlane.

(5)

- 5.4 Laetša pharologano yeo e tšweletšwego ke mafoko ao a latelago ka go fa tthaloso ya lefoko le lengwe le le lengwe.

- 5.4.1 Ke ya ga Mphahlele
5.4.2 Ke ya GaMphahlele
5.4.3 Etla ka pela!
5.4.4 Etla kapela.
5.4.5 Ke ya go Mathibela

1x5=(5)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: [20]

PALOMOKA: 100